

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ
ΔΕΥΤΕΡΑ 12 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Θέμα Α

Θέμα Α1.

α. Το κόμμα του Γ. Θεοτόκη ήταν διαλλακτικό αντιβενιζελικό κόμμα, πιο μετριοπαθές από τα άλλα δύο και ζητούσε να διορθώσει αυτά που θεωρούσε λάθη των Φιλελευθέρων. Συμφωνούσε με την πάση θυσία αύξηση των εξοπλισμών και ζητούσε φορολογικές ελαφρύνσεις για τους μικροεισοδηματίες. Από το κίνημα στο Γουδί έως τη συνταγματική κρίση του 1915, μεταξύ των αντιβενιζελικών κομμάτων το θεοτοκικό κόμμα είχε τη μεγαλύτερη εκλογική βάση, και έτσι αποτέλεσε τον πυρήνα των Αντιβενιζελικών.

β. Το Μάρτιο του 1922 τα δημοσιονομικά δεδομένα έφτασαν σε πλήρες αδιέξοδο, το οποίο αντιμετώπιστηκε με έναν απρόσμενο τρόπο. Λίγους μήνες πριν από την κατάρρευση του Ελληνικού Μετώπου στη Μικρά Ασία, η Κυβέρνηση προέβει σε ένα πρωτότυπο εσωτερικό αναγκαστικό δάνειο, με διχοτόμηση του χαρτονομίσματος. Το αριστερό τμήμα εξακολουθούσε να κυκλοφορεί στο 50% της αναγραφόμενης αξίας, ενώ το δεξιό ανταλλάχθηκε με ομολογίες του Δημοσίου. Η επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία, το κράτος απέκτησε 1.200.000.000 δραχμές και το πείραμα επαναλήφθηκε το 1926. Φυσικά, ο νομισματικός αυτός ελιγμός δεν στάθηκε ικανός να προλάβει τη Μικρασιατική καταστροφή και τις βαρύτερες συνέπειές της.

γ. Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες.

Θέμα Α2.

α. Λάθος

β. Σωστό

γ. Λάθος

δ. Σωστό

ε. Σωστό

Θέμα Β

Θέμα Β1.

Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχο του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση Λέσχης Φιλελευθέρων στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.

Θέμα Β2.

Η πρώτη κυβέρνηση της Κρητικής Πολιτείας εργάστηκε με ζήλο και απέδωσε σε σύντομο χρονικό διάστημα σημαντικό έργο. Εξέδωσε πολύ γρήγορα νόμους και διατάγματα, έκοψε κρητικό νόμισμα (την κρητική δραχμή), ίδρυσε την Κρητική Τράπεζα, οργάνωσε ταχυδρομική υπηρεσία και Χωροφυλακή με Ιταλούς αξιωματικούς και υπαξιωματικούς (καραμπινιέρους). Ιδιαίτερη ήταν η μέριμνα για την εκπαίδευση και τη δημόσια υγεία. Αντιμετωπίστηκε το μεγάλο πρόβλημα της λέπρας, που είχε προσλάβει ενδημική μορφή στις πόλεις και τα χωριά της Κρήτης, με την οργάνωση του λεπροκομείου της Σπιναλόγκας (1903), ιδρύθηκαν πολλά σχολεία και διορίστηκαν δάσκαλοι. Ένα σοβαρό ζήτημα, που επίσης αντιμετωπίστηκε με επιτυχία, ήταν το καθεστώς της τοπικής Εκκλησίας. Με τον Οργανικό Νόμο του 1900, δόθηκε λύση σε ακανθώδη εκκλησιαστικά ζητήματα, όπως ήταν η σχέση της Εκκλησίας της Κρήτης με το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η εκλογή Μητροπολίτη και Επισκόπων. Το βασικό σχήμα, που ισχύει με μικρές τροποποιήσεις έως σήμερα, είναι ένα καθεστώς ημιαυτόνομης Εκκλησίας, της οποίας ο Προκαθήμενος εκλέγεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Κρητική Πολιτεία εκδίδει το Διάταγμα της αναγνώρισης και εγκατάστασής του.

Θέμα Γ1

Μολονότι κατά τη διάρκεια της επανάστασης οι επαναστατικές κυβερνήσεις δεν προχώρησαν στην υλοποίηση των αποφάσεών τους και δεν οργάνωσαν συνοικισμούς προσφύγων αξίζει να αναφερθούμε στη δημιουργία του προσφυγικού συνοικισμού της Ερμούπολης.

α. Αξίζει να δούμε αναλυτικότερα τη δημιουργία της Ερμούπολης στη Σύρο. Αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα ίδρυσης και εξέλιξης ενός αυτοτελούς και ακμαίου προσφυγικού συνοικισμού κατά τη διάρκεια της Επανάστασης, ο οποίος βασίστηκε στην πρωτοβουλία των οικιστών του, χωρίς κυβερνητική αρωγή. Η περιοχή, που το 1825 πήρε το όνομα Ερμούπολη από τους πρόσφυγες οικιστές της, άρχισε να συγκεντρώνει από το 1821 έως το 1824 Έλληνες πρόσφυγες απ' όλα τα μέρη της Ελλάδας: Μικρασιάτες, Ψαριανούς, Κρήτες και κυρίως Χίους. **Ο Απόστολος Βακαλόπουλος στο έργο του «Πρόσφυγες και προσφυγικό ζήτημα κατά την επανάσταση του 1821» επιβεβαιώνει τις μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών προς το νησί. Ειδικότερα στους προσφυγικούς πληθυσμούς που καταφθάνουν συγκαταλέγονται αρχικά οι Κυδωνιείς και ακολουθούν οι Χίοι, οι Σμυρναίοι, οι Κρήτες, οι Θεσσαλοί, οι Μακεδόνες και άλλοι πρόσφυγες. Ταυτόχρονα στη Σύρο θα βρουν καταφύγιο και μεγάλος αριθμός προσφύγων από τη γειτονική Τήνο εξαιτίας της πανώλης που χτύπησε το νησί. Όσον αφορά την οικονομική προέλευση των προσφύγων, ο Απ. Βακαλόπουλος τονίζει ότι στο νησί κατέφυγαν οι φτωχότεροι πρόσφυγες σε αντίθεση με τους πλουσιότερους που επέλεξαν άλλους προορισμούς, τα Ιόνια νησιά και την Ευρώπη. Καθοριστικός παράγοντας για την μαζική προσέλευση προσφύγων στη Σύρο αποτελούσε- όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Κείμενο Α- η θέση του λιμανιού που αποτελούσε εμπορικό κόμβο της Ανατολής. Η συμφόρηση που είχε επέλθει στα γειτονικά νησιά, η θέση του λιμανιού και η ουδέτερη στάση που τηρούσε το νησί στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης προκάλεσαν την αθρόα προσέλευση. Οι ντόπιοι Συριανοί κατοικούσαν στην Άνω Σύρο, μακριά από την παραλία, στην οποία συγκεντρώθηκαν οι νεοφερμένοι. Σύντομα η αυξημένη προσέλευση προσφύγων προκάλεσε την επιφυλακτικότητα και, στη συνέχεια, τις αντιδράσεις των ντόπιων, κυρίως λόγω κτηματικών διαφορών. Επιβεβαιώνοντας τις παραπάνω ιστορικές γνώσεις, στο Κείμενο Α ο Απ. Βακαλόπουλος περιγράφει την ευσπλαχνία που επεδείκνυαν οι ντόπιοι στους πρόσφυγες αλλά κράτουσαν ταυτόχρονα και μια επιφυλακτική στάση απέναντί τους προκειμένου να υπηρετήσουν την ουδετερότητα του νησιού απέναντι στις συγκρούσεις των Ελλήνων με τους Τούρκους στο Αιγαίο. Παράλληλα στο ίδιο Κείμενο θίγεται η αμφίσημη στάση των Καθολικών των νησιών στην αρχή της επανάστασης η οποία μάλιστα επιδεινώθηκε ακόμα περισσότερο εξαιτίας των κτηματικών διαφορών μεταξύ ντόπιων και νεοφερμένων. Τη διάσταση υποδαύλιζε επιπλέον η διαφορά δόγματος**

μεταξύ των καθολικών ντόπιων και των ορθόδοξων προσφύγων, γεγονός που επιβεβαιώνει και το Κείμενο Α.

β. Στο ελληνικό κράτος, στη θέση των παλιών κέντρων που παρήκμασαν, αναδείχθηκαν νέα. Το πιο σημαντικό απ' αυτά ήταν η Σύρος, η οποία στη διάρκεια της Επανάστασης δέχθηκε κύματα προσφύγων, κυρίως από τη Χίο. Η στρατηγική θέση του νησιού, στο κέντρο του Αιγαίου και πάνω ακριβώς στις διαδρομές που συνέδεαν τα Στενά και τη Μαύρη Θάλασσα με τους μεσογειακούς δρόμους του εμπορίου, συνέβαλε στη δημιουργία ισχυρότατου -όχι μόνο για τα ελληνικά μέτρα- ναυτιλιακού κέντρου. **Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Χριστίνα Αγριαντώνη στο έργο της «Οι απαρχές της εκβιομηχάνισης τον 19ο αιώνα» η γεωγραφική θέση του νησιού που βρισκόταν στις θαλάσσιες διαδρομές μεταξύ Κων/πολής, Σμύρνης, Θεσσαλονίκης ή του Εύξεινου Πόντου σε επικοινωνία με τα σπουδαία εμπορικά λιμάνια της δυτικής Μεσογείου καθιστούσαν τη Σύρο σπουδαίο εμπορικό και ναυτιλιακό κέντρο. Επιπλέον, σύμφωνα με το Κείμενο Β, το γεγονός ότι οι ντόπιοι Συριανοί ήταν καθολικού δόγματος, είχε ως αποτέλεσμα να απολαμβάνουν κατά τη διάρκεια της επανάστασης την στρατιωτική προστασία της Γαλλίας. Ως εκ τούτου η Ερμούπολη σύντομα θα εξελιχθεί σε σημαντικό εμπορικό κέντρο του αρχιπελάγους.**

Στην ανάπτυξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δυναμική παρουσία και δραστηριότητα των ελληνικών παροικιών στα κυριότερα εμπορικά κέντρα της περιοχής: στα λιμάνια της Νότιας Ρωσίας, στις εκβολές του Δούναβη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σμύρνη και αργότερα στην Αίγυπτο.

Θέμα Δ1

Οι Έλληνες της Διασποράς αναδείχθηκαν πρωτεργάτες στους αγώνες για τη δημιουργία μιας αυτόνομης ποντιακής δημοκρατίας με βασικό εκπρόσωπο μεταξύ άλλων τον Κ. Κωνσταντινίδη από τη Μασσαλία,.

α. Στην Ευρώπη πρωτεργάτης του αγώνα ήταν ο Κ. Κωνσταντινίδης, ο οποίος από τη Μασσαλία με διαδοχικά υπομνήματα ενημέρωνε τις συμμαχικές δυνάμεις για την τραγική κατάσταση που επικρατούσε στον Πόντο. **Η Ελευθερία Κυφονίδου στο έργο της «Ποντιακό ζήτημα στρατηγικές επιλογές και αδιέξοδα 1917-1922» επισημαίνει τις δεσμεύσεις των νικητών του α' παγκοσμίου πολέμου αναφορικά με την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών ως προϋπόθεση για την υλοποίηση των εθνικών διεκδικήσεων. Η Ελλάδα από θέση ισχύος καθώς ήταν στην πλευρά των νικητών μπορούσε να προβάλλει αλυτρωτικές διεκδικήσεις σε αντίθεση με την νικημένη Οθωμανική αυτοκρατορία. Ο ίδιος επίσης τύπωσε και κυκλοφόρησε χάρτη που όριζε τα σύνορα της προτεινόμενης ποντιακής δημοκρατίας. Αυτό το**

χάρτη τύπωσε και σε απλό σχήμα ταχυδρομικού δελτίου (καρτ-ποστάλ) με γραπτό κείμενο στα γαλλικά: «Πολίτες τον Πόντου ξεσηκωθείτε! Θυμίστε στα φιλελεύθερα έθνη τα ύψιστα δικαιώματα σας για τη ζωή και την ανεξαρτησία». Όλα τα παραπάνω σύμφωνα με το Κείμενο Α της ιστορικής πηγής ώθησαν τον Κ. Κωνσταντινίδη να επισπεύσει τη διοργάνωση του πρώτου παγκόσμιου παμποντιακού συνεδρίου εκφράζοντας την άποψη ότι οι συνθήκες οδηγούν στη σύγκληση του που θα λάβει χώρα στις 22 Ιανουαρίου/ 4 Φεβρουαρίου 1918 στη Μασσαλία. Η σπουδή του Κωνσταντινίδη δικαιολογείται και από το γεγονός όπως παρατίθεται στο κείμενο Α ότι οποιαδήποτε κωλυσιεργία της προώθησης των αιτημάτων των Ποντίων έκρυβε τον κίνδυνο ο Πόντος να τεθεί εκτός των τελικών διαπραγματεύσεων για τα πολεμικά ζητήματα. Επιπλέον όπως προσθέτει το σχολικό εγχειρίδιο η ρωσική επανάσταση ξεσήκωσε τους Έλληνες του Πόντου για το δικό τους εθνικό αγώνα, ενώ στο πρώτο παγκόσμιο Παν-ποντιακό Συνέδριο, που οργανώθηκε στη Μασσαλία το Φεβρουάριο του 1918, ο ίδιος ο Κ. Κωνσταντινίδης, με τηλεγράφημα που έστειλε στον Α. Τρότσκι, ζήτησε επίσημα την υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωση

β. Η κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου ήταν αρχικά σύμφωνη με τον αγώνα και τις εθνικές διεκδικήσεις των Ποντίων. Στο συνέδριο Ειρήνης όμως στο Παρίσι, που άρχισε το Δεκέμβριο του 1918, ο Ελ. Βενιζέλος πείστηκε από τις συμμαχικές δυνάμεις και δεν συμπεριέλαβε τον Πόντο στο φάκελο των ελληνικών διεκδικήσεων, και, παρά τις έντονες διαμαρτυρίες των Ελλήνων του Πόντου, συμφώνησε να παραχωρηθεί η περιοχή στην υπό ίδρυση Αρμενική Δημοκρατία. Ο Αντώνης Κλάψης στο έργο του «Στο κλουβί της Ελλάδος της στενής μας κλεισμένη» (Κείμενο Β) παρουσιάζει τους λόγους της αδυναμίας της ελληνικής διπλωματίας να διαπραγματευθεί με αξιώσεις τις διεκδικήσεις του Ποντιακού ελληνισμού. Ο Έλληνας πρωθυπουργός αντιλαμβανόταν τις δυσκολίες του εγχειρήματος της στρατιωτικής επέμβασης εξαιτίας της γεωγραφικής θέσης του Πόντου και της πληθυσμιακής απομόνωσης των Ποντίων σε σχέση με τους υπόλοιπους πυκνούς ελληνικούς πληθυσμούς των παραλιών της Μικράς Ασίας. Επιπλέον ακόμα και αν διασφαλιζόταν η σύμφωνη γνώμη των Μεγάλων Δυνάμεων η Ελλάδα αδυνατούσε να επιχειρήσει στρατιωτικά στον Πόντο σε περίπτωση που αυτό κρινόταν απαραίτητο. Συγχρόνως κατά την άποψη του Ελ. Βενιζέλου ούτε οι ίδιοι οι Πόντιοι θα μπορούσαν από μόνοι τους να αντεπεξέλθουν σε πιθανές τουρκικές στρατιωτικές επιχειρήσεις. Κατά συνέπεια η πρόταση για την ίδρυση ανεξάρτητου Ποντιακού Κράτους απορρίφθηκε. Ως αντιπρόταση ο ίδιος ο πρωθυπουργός κατέθεσε την ιδέα της ενσωμάτωσης του Πόντου στη νεοιδρυθείσα Αρμενική δημοκρατία μέσα στην οποία ενδεχομένως οι Ελληνικοί πληθυσμοί θα απολάμβαναν τα δικαιώματα της ισονομίας και της ισοπολιτείας αλλά και της ευημερίας τους. Οι Έφη Αλλαμανή - Κρίστα Παναγιωτοπούλου στο κείμενο Γ «Το ζήτημα του Πόντου» περιγράφουν τη στάση του Κρητικού πολιτικού εντός του ανωτάτου συμβουλίου των νικητών στις αρχές Φεβρουαρίου

1919. Ειδικότερα ο Βενιζέλος ξεκάθαρα τάσσεται υπέρ της ενσωμάτωσης της Τραπεζούντας στο Αρμενικό Κράτος και διατυπώνει την αντίθεσή του στο ενδεχόμενο ίδρυσης Ποντιακής δημοκρατίας. Η πρόταση του Ελ. Βενιζέλου προκάλεσε μεγάλη απογοήτευση στους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι στα διάφορα συνέδρια που πραγματοποίησαν στο Μπακού, στο Κρασνοντάρ, στο Βατούμ και στη Μασσαλία, διαμαρτυρήθηκαν έντονα για τη στάση της ελληνικής κυβέρνησης.

Χαρακτηριστικά είναι όσα αναφέρονται στο Κείμενο Γ όπου δίνεται έμφαση στις αντιδράσεις των Ποντίων οι οποίοι στην Κων/πολη κατέθεσαν σειρά υπομνημάτων προς τους αρμοστές των Μ. δυνάμεων με τα οποία επαναλάμβαναν το πάγιο αίτημα της ένωσης με την Ελλάδα ή της έστω της ίδρυσης μιας ελληνικής δημοκρατίας του Πόντου. Πολλά ποντιακά σωματεία έστειλαν τότε τηλεγραφήματα στο Παρίσι για να μεταπείσουν τον πρωθυπουργό, τον οποίο επισκέφθηκε μάλιστα τον Απρίλιο του 1919 ο μητροπολίτης Χρύσανθος. Μετά τη διεξοδική ενημέρωση που έλαβε ο Έλληνας πρωθυπουργός από τον Χρύσανθο, για το Ποντιακό Ζήτημα, αποφάσισε να ενισχύσει τις προσπάθειες των Ποντίων και έδωσε την έγκριση του στο μητροπολίτη να συνεχίσει την προσπάθεια ενημέρωσης όλων των πολιτικών που έλαβαν μέρος στη Συνδιάσκεψη. Οι περισσότεροι από αυτούς, με εξαίρεση τους Άγγλους αντιπροσώπους, είδαν με πολλή κατανόηση τα αιτήματα των Ελληνοποντίων. Συγκεκριμένα, στην πρόταση του μητροπολίτη να γίνει ο Πόντος ανεξάρτητο κράτος υπό ελληνική εντολή, ο Πρόεδρος των Η.Π.Α. Ούιλσον απάντησε: «Είναι θαυμάσια όσα μου λέτε. Ο Πόντος πρέπει να γίνει ανεξάρτητος. Μίαν ψήφον έχω εις την Συνδιάσκεψιν, αλλά θα την διαθέσω υπέρ του λαού σας».